

Methodieken en werkvormen

*Module 10a – Gewenst gedrag (bevers, welpen, scouts) –
“Handleiding voor de trainer”*

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Beschrijving	4
2.1	Gedragscode	4
2.2	Veilig sociaal klimaat	4
2.3	Leeswijzer	4
3	Achtergrondinformatie	5
3.1	Algemeen	5
3.2	Relatiedriehoek	5
3.3	Gedragscode	5
3.4	Misbruik	7
3.4.1	Kindermishandeling	7
3.4.2	Seksueel misbruik	8
3.4.3	Herkennen en stappenplan	8
3.5	Noodnummer	10
3.6	Voorbeeldfunctie	10
3.7	Veilig sociaal klimaat	11
3.7.1	Veiligheid voor de kinderen in de groep	11
3.7.2	Sociaal vaardig gedrag	11
3.7.3	Ruimte voor iedereen	12
3.7.4	Respect	12
3.7.5	Zelfvertrouwen	14
3.7.6	Veilige activiteiten	14
3.7.7	Veilig online	15
3.8	Omgangsregels	16
3.8.1	Momenten creëren voor een gesprek	17
3.8.2	Samen gedragsregels opstellen	17
3.8.3	Standpunt Scouting Nederland t.a.v. alcohol, drugs en roken	18
3.8.4	Voorbeeld omgangsregels	19
3.8.5	Gedragsregels in de natuur	20
3.9	Ongewenst gedrag	21
3.9.1	Seksueel misbruik	21
3.9.2	Pesten	21
4	Kwalificatiekaart	25
5	Werkvormen	26
5.1	Werkvorm 1: Bespreken gedragscode Scouting Nederland	26
5.2	Werkvorm 2: Uitleg Protocol ongewenst gedrag Scouting Nederland	26
5.3	Werkvorm 3: Gezamenlijke brainstorm/energizer	26
5.4	Werkvorm 4: Discussie intimiteiten	26
5.5	Werkvorm 5: Persoonlijke ruimte	27
5.6	Werkvorm 6: Grenzenspel	28
5.7	Werkvorm 7: Wat zou je doen-spel – veilig sociaal klimaat (30 minuten)	28
5.8	Werkvorm 8: Workshop regels maken	29
6	Draaiboek	32
7	Materiaal	33
8	Toets	34
8.1	Voorbeeld toets tijdens de training	34
8.2	Voorbeeld toets voor de praktijkbegeleider	34

1 Inleiding

Module 10: Gewenst gedrag is geschreven ter ondersteuning van de kwalificatie Leidinggevende bevers, welpen, scouts. De module is in eerste instantie geschreven voor trainers; dit komt voornamelijk naar voren in de methodieken. De achtergrond is zo geschreven dat deze voor een leidinggevende goed leesbaar is.

In de toelichting op de kwalificatiekaarten zijn de competenties, kennis en vaardigheden verder uitgewerkt. Hierin staat ook welke aanvullende competenties voor welke speltakken gelden. De kwalificatiekaarten en de toelichting zijn te downloaden van de site van Scouting Nederland (www.scouting.nl).

In deze module vind je voor de deelkwalificatie 10: Gewenst gedrag de bijbehorende achtergrondinformatie en voorbeelden van werkvormen die gebruikt kunnen worden.

Deze module is slechts één van de manieren om je de competenties van de deelkwalificatie 10: Gewenst gedrag voor bevers, welpen, scouts eigen te maken. Dit mag uiteraard ook op een andere manier, zolang je maar kunt aantonen dat je de benodigde competenties bezit. Wanneer een leidinggevende bij aanvang al (een deel van) de competenties bezit, kan dit door een toetsing worden aangetoond. In de toelichting bij de kwalificatiekaart staat beschreven hoe je hier mee om kunt gaan.

Deze module is samengesteld op basis van het *Bever-, Welpen- en Scoutskompas*, en op basis van trainingsmateriaal van de eerste versie van deze module uit 2010. Verder is gebruik gemaakt van trainingsmateriaal van Regio 't Gooi, Scouting Overijssel en [Kadera](#).

Voor deze module hebben ook leden van het landelijk opvangteam en de bemiddelingscommissie van Scouting Nederland meegelezen. Behalve hen willen we iedereen bedanken die verder heeft meegewerkt bij het tot stand komen van deze module: de trainers die meegewerkt hebben aan de ontwikkelweekenden en de trainers, praktijkbegeleiders en de spelspecialisten die hebben meegelezen met het concept.

2 Beschrijving

In deze module vind je voor de twee onderdelen van de deelkwalificatie Gewenst gedrag achtergrondinformatie en werkvormen. Deze twee onderdelen van de deelkwalificatie Gewenst gedrag zijn:

- Gedragscode
- Veilig sociaal klimaat

2.1 Gedragscode

In het blok 'Gedragscode' wordt aandacht besteed aan het *Protocol ongewenst gedrag* en het noodnummer, maar ook aan kindermishandeling. Ook wordt ingegaan op de voorbeeldfunctie die je als leidinggevende hebt.

2.2 Veilig sociaal klimaat

In het blok 'Veilig sociaal klimaat' wordt aandacht besteed aan sociale veiligheid, het maken van omgangsregels in de Scoutinggroep en in de speltak en hoe om te gaan met ongewenst gedrag van (jeugd)leden.

2.3 Leeswijzer

In deze module vind je uitgebreide achtergrondinformatie (hoofdstuk 3) die nodig is voor het geven van deze module. In hoofdstuk 4 staan de competenties van de kwalificatiekaart waar deze module betrekking op heeft. In hoofdstuk 5 staan de werkvormen die je zou kunnen gebruiken, uitgeschreven. In hoofdstuk 6 staat een draaiboek van deze module, met in hoofdstuk 7 een materiaallijst inclusief materialen die nodig zijn voor de diverse werkvormen. In hoofdstuk 8 wordt een methode beschreven om de inhoud van de module in de training te toetsen.

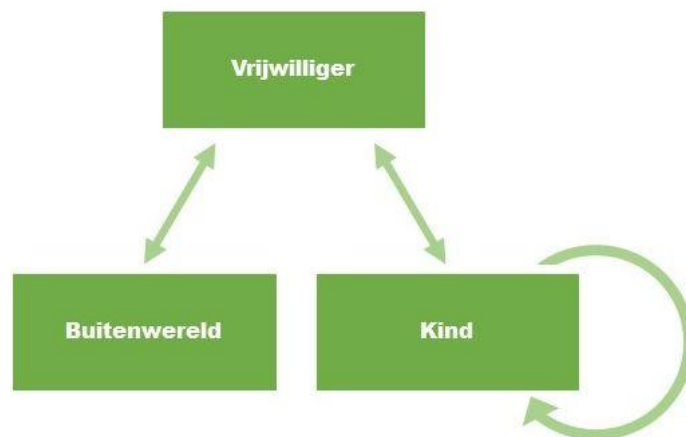
3 Achtergrondinformatie

3.1 Algemeen

In de Scoutingwet staan zinnen als “Een scout is eerlijk”, “Een scout is vriendelijk” en “Respecteert zichzelf en anderen”. Daarmee leggen de wet en belofte een stevig fundament voor een goede omgang met elkaar. Helaas leven we niet in een ideale wereld. Scouting maakt deel uit van onze maatschappij en alle onwenselijke zaken die daarin voorkomen, komen ook bij Scouting voor: pesten, diefstal, misbruik en kindermishandeling zijn helaas onze deur niet voorbij gegaan. Deze module besteedt aandacht aan het voorkomen van ongewenste situaties en laat zien hoe je samen met de kinderen kunt werken aan een sociaal veilige sfeer.

3.2 Relatiedriehoek

Er zijn drie groepen waar we binnen Scouting mee te maken hebben: de kinderen, de vrijwilligers (niet alleen de leiding, maar alle mensen in de groep) en de buitenwereld (waaronder ouders, media, vriendjes). In de figuur hiernaast zijn deze groepen weergegeven. In deze module staat de vrijwilliger centraal met daarbij de relaties naar het kind en hoe de buitenwereld daarop reageert.

De buitenwereld heeft een bepaald beeld van Scouting. Daarnaast legt de buitenwereld ons wetten en (ongeschreven) regels op. Als vrijwilliger ben je één van de vele ambassadeurs van Scouting Nederland. Je gedrag als vrijwilliger zal dus invloed hebben op het beeld wat de buitenwereld heeft van Scouting. Je hebt dus voor de buitenwereld een voorbeeldfunctie.

Om te zorgen dat de relatie tussen vrijwilliger en kind goed verloopt, hebben wij met elkaar een gedragscode opgesteld die is opgenomen in het huishoudelijk reglement. In deze [Gedragscode](#) van ‘In veilige handen’ (met daarbij het [Protocol ongewenst gedrag](#)) staat omschreven welk gedrag wij binnen Scouting Nederland wenselijk vinden en welk gedrag niet.

Tussen kinderen onderling spelen zaken als vriendschappen, leren omgaan met elkaar, pesten en groepsdruk. *Be Cool!* is een spel waarmee je dit soort zaken ter sprake kunt brengen binnen je speltak. Daarnaast kun je door middel van omgangsregels de sfeer in een groep beïnvloeden.

3.3 Gedragscode

Scouting Nederland heeft, in samenwerking met andere vrijwilligersorganisaties, een gedragscode gemaakt voor onze vereniging. Deze gedragscode is in 2012 vastgesteld.

Daarnaast zijn er voorbeeldomgangsregels. Scouting Nederland vindt een veilige omgeving voor haar (jeugd)leden belangrijk. Daarom vinden we het belangrijk dat leden de gedragscode onderschrijven en ernaar handelen.

Veel grenzen in het contact tussen leiding en jeugdleden binnen Scouting zijn niet eenduidig. Het ene kind wil even op schoot zitten als het troost zoekt, het andere kind heeft behoefte aan een aai over de bol en weer een ander kind vindt het niet prettig om aangeraakt te worden. Hierover kunnen dus nooit precies grenzen worden afgesproken die voor alle kinderen en in alle situaties gelden. Dat is maar goed ook, want voor veel kinderen is nabijheid en lichamelijk contact een voorwaarde om te groeien. Maar er is wel één heel duidelijke grens: seksuele handelingen en contacten tussen (jong)volwassen vrijwilligers en kinderen die bij ons komen, zijn absoluut ontoelaatbaar!

In het Wetboek van Strafrecht is in de artikel 244, 245, 247, 248a, 249, de mores rondom intimiteit en seksualiteit beschreven. In art. 249 van het Wetboek van Strafrecht staat:

“Hij die ontucht pleegt met zijn minderjarig kind, stiefkind of pleegkind, zijn pupil, een aan zijn zorg, opleiding of waakzaamheid toevertrouwde minderjarige of zijn minderjarige bediende of ondergeschikte, wordt gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of een geldboete van de vierde categorie.”

Dit houdt in dat **iedere** vorm van seksuele toenadering van een volwassene naar een jongere onder de 16 jaar verboden is én iedere vorm van seksuele toenadering tussen (jonge) leiding en een jeugdlid, omdat er dan sprake kan zijn van een machtsongelijkheid. Een begeleiding, adviseur of een andere leiding van de groep heeft dus (per definitie) meer macht dan een jongere. Een relatie tussen een jeugdlid en een leidinggevende van de groep mag daarom niet: er is tussen hen een ongelijke machtsverhouding. Als je het hier hebt over een 40-jarige mannelijke begeleider en een 15-jarig meisje, dan snapt iedereen meteen waar het over gaat. Maar deze regel geldt dus bijvoorbeeld ook voor een 16-jarige explorer en een 17-jarige beverleidster.

Daarom heeft Scouting Nederland als vereniging voor alle scouts een gedragscode opgesteld. Wanneer je bij Scouting actief wordt als vrijwilliger, stagiair(e) of als betaalde kracht, ben je verplicht om een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) aan te vragen en word je gevraagd om de gedragscode te ondertekenen. Hiermee verklaar je dat je de gedragscode kent en niet tegen de gedragscode in zult handelen. De tekst van de [gedragscode](#) staat op de site van Scouting Nederland.

De gedragscode bestaat uit tien helder geformuleerde gedragsregels die worden toegelicht, onder andere met voorbeelden. De gedragscode is van toepassing als je als vrijwilliger een rol gaat spelen in de omgang met een jeugdlid. De gedragscode geeft ook duidelijk weer dat de relatie tussen het kind en de vrijwilliger niet gelijkwaardig is. Door het leeftijdsverschil en de afhankelijkheidsrelatie is er altijd sprake van natuurlijk overwicht en derhalve machtsverschil. De vrijwilliger onthoudt zich onder andere daarom van elke vorm van seksuele benadering en misbruik ten opzichte van het jeugdlid.

Er is een groot verschil tussen intimiteit en seksualiteit:

- Intimiteit: door personen positief ervaren toenadering van persoonlijk contact, dit kan fysiek zijn (knuffel, aanraking), maar ook geestelijk (goed gesprek, iets persoonlijks vertellen).
- Seksualiteit: alle gedragingen en gevoelens die te maken hebben met je eigen lichaam en dat van een ander en die dat speciale (spannende, opgewonden, wel of niet prettige) gevoel bij jezelf of bij een ander veroorzaken (definitie van GGD).

Een mens kan niet zonder intimiteit, het is een onderdeel van het leven zelf. De bedoeling van de gedragscode is ook niet om elke vorm van fysiek contact te voorkomen en is er niet primair om mensen te straffen, maar is vooral bedoeld om handvatten te geven hoe er binnen een groep omgegaan wordt met kinderen. Het troosten van een kind dat net gevallen is, door een arm om het kind heen te slaan, is bijvoorbeeld wel gepast.

De gedragscode is ook ter bescherming van de leiding. Wanneer een jeugdlid verliefd wordt op een jonge leidinggevende en deze liefde wordt (uiteeraard) niet beantwoord, dan kan het jeugdlid wraakgevoelens krijgen en zaken gaan verkondigen die niet waar zijn. Het geeft bijvoorbeeld duidelijk handvatten hoe om te gaan met een jeugdlid dat verliefd op je wordt. Door je aan de gedragscode te houden, wordt de situatie bespreekbaar met medeleiding en bescherm je niet alleen de kinderen, maar ook jezelf.

Denk vooraf goed over situaties na en overleg met je team of met de groepsbegeleider wanneer je ergens over twijfelt. Zorg dat alles wat je doet in het openbaar gebeurt. Natuurlijk moeten bevers en welpen soms uit bed gehaald worden om 's nachts te plassen, maar dat doe je dan niet in je eentje. Wees je ervan bewust dat je als leidinggevende ook kwetsbaar kan zijn. Door vooraf met je team te overleggen hoe je situaties aanpakt en door de lichamelijke verzorging van een kind nooit alleen of achter gesloten deuren uit te voeren, kun je als leidinggevende veel ellende voorkomen.

Natuurlijk heb je wel eens een goed gesprek met een jeugdlid, omdat er kattenkwaad is uitgehaald, maar ga in een hoek van het lokaal zitten waar de anderen je wél kunnen zien en niet in het leidinglokaal met de deur dicht.

De groepsbegeleider of de vertrouwenspersoon is in eerste instantie het aanspreekpunt. Het groepsbestuur is de instantie waar je naar 'opschaalt' wanneer er verschil in inzichten blijft. Mocht er daarna nog geen bevredigende oplossing zijn, dan zijn er instanties binnen Scouting Nederland om je verder te helpen.

3.4 Misbruik

3.4.1 Kindermishandeling

Volgens de site van het [Nederlands Jeugd Instituut \(NJI\)](#) worden elk jaar meer dan 118.000 kinderen mishandeld. In een Scoutinggroep met 100 leden zijn dat gemiddeld 3 kinderen. Helaas krijgt maar de helft van deze kinderen hulp. Bij veel kinderen die worden mishandeld, hebben de ouders problemen. Ze willen hun kinderen misschien niet slaan, uitschelden of verwaarlozen, maar ze zijn soms heel moe of wanhopig.

De meeste mensen denken dat kindermishandeling wel voorkomt in hun omgeving, maar ze denken eerder dat het bij de burens voorkomt dan in hun eigen familie of vriendenkring. Eén op de zes volwassenen heeft wel eens kindermishandeling gezien, maar deed daar niets mee. Van de verschillende soorten kindermishandeling komt verwaarlozing het meest voor. Na een melding over kindermishandeling onderzoekt [Veilig Thuis](#) (voorheen: Advies- en Meldpunt Kindermishandeling, AMK) of er ook echt sprake is van kindermishandeling. Bij bijna 20% is dat niet het geval. Bij ongeveer 80% van de meldingen was het dus heel goed dat er is gebeld naar Veilig Thuis.

Van de kinderen die thuis te maken hebben met huiselijk geweld krijgt ongeveer de helft van de kinderen daar last van. Ze worden bang, slapen slecht of krijgen nachtmerries. Op de site van het [Klokhuis](#) vind je veel gemakkelijk toegankelijke informatie over kindermishandeling.

3.4.2 Seksueel misbruik

Geschat wordt dat één op de vier meisjes en één op de zes jongens al voor haar of zijn zestiende levensjaar te maken heeft gehad met een vorm van seksueel misbruik of intimidatie. Bij een groot deel

♀	♂	♀	♂	♀	♂
♂	♀	♂	♀	♂	♀
♀	♂	♀	♂	♀	♂
♂	♀	♂	♀	♂	♀

hiervan gaat het om seksueel misbruik door familieleden of bekenden.

Het plaatje links beeldt een willekeurige groep scouts uit; een speltak met 24 kinderen, 12 jongens en 12 meiden. De gekleurde vakjes stellen kinderen voor die voor hun zestiende verjaardag te maken hebben gehad met een vorm van seksueel misbruik of intimidatie. Dat zijn er dus misschien wel meer dan je in eerste instantie denkt!

De daders zijn voornamelijk mannen: vaders, oudere broers en ooms. Maar het kunnen ook vrouwen zijn. Vrouwen zijn vaker dader dan gedacht. De leeftijd waarop seksueel misbruik van kinderen het meest voorkomt, is tussen de acht en twaalf jaar. Seksueel misbruik kan over een langere periode voortduren, vooral als het in de familie gebeurt. Sommige meisjes en jongens worden jarenlang misbruikt.

3.4.3 Herkennen en stappenplan

Vooraf voor jonge kinderen is het moeilijk om hulp te vragen. Allereerst speelt een rol dat zij bang zijn om gestraft te worden, ze worden immers al mishandeld. Verder zijn kinderen erg loyaal aan hun ouders en denken zij vaak dat wat de ouder doet, normaal is. Er is echter wel een klein percentage dat om hulp vraagt, bijvoorbeeld via de Kindertelefoon. Dat zijn vaak jongeren boven de twaalf die wat beter afstand kunnen nemen van het gezin en daardoor eerder hulp invoeren. Het is daarom belangrijk om de signalen van kindermishandeling te kunnen herkennen. In de [Handleiding omgaan met signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling](#) zijn de stappen die je kunt nemen, aangegeven. Het stappenplan op de volgende pagina is afkomstig uit die handleiding.

Stap 1

Als leidinggevende zie je signalen die kunnen wijzen op huiselijk geweld en/of kindermishandeling.

Stappenplan

Omgaan met signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Stap 2

Je informeert bij je medeleiding of zij jouw zorgen delen en/of dezelfde signalen zien.

Indien je medeleiding de signalen niet herkent en je toch twijfelt, meld dan je zorgen bij de groepsbegeleider*. Indien deze (ook) je zorgen niet deelt, kun je zelf een adviesgesprek aanvragen bij Veilig Thuis. Deze procedure kan per gemeente verschillen.

Stap 3

Je informeert je teamleider. Jij en/of de teamleider informeren de groepsbegeleider*.

De groepsbegeleider* legt alle signalen vast. Dit verslag is alleen voor jezelf en het team. Na afronding van het stappenplan vernietig je dit document.

Stap 4

Je stemt met de groepsbegeleider* af wie met het jeugdlid en/of de ouders in gesprek gaat om de signalen te toetsen. Indien er een goede reden is om dit gesprek niet te voeren, ga naar Stap 5.

Voordat je het gesprek aangaat met een jeugdlid en/of ouders, kun je Veilig Thuis bellen voor een adviesgesprek. Bij vermoedens van seksueel misbruik ga je niet zelf in gesprek met het jeugdlid.

Na een gesprek met de ouders en/of het jeugdlid zijn er niet langer vermoedens van geweld. Bewaar je verslag. Spreek af wie het initiatief neemt om de situatie te evalueren. Laat de evaluatie na ongeveer drie maanden plaatsvinden.

Het vermoeden blijft bestaan, ook na het gesprek met de ouders en/of het jeugdlid: ga naar Stap 5.

Stap 5

Meld een vermoeden van kindermishandeling bij Veilig Thuis of meld een vermoeden van huiselijk geweld (tussen de ouders) bij het SHG.

Je kunt uit naam van de Scoutinggroep een melding doen bij Veilig Thuis waarbij je duidelijk benoemt dat het om een melding gaat. Het verslag kan je, indien gewenst, overdragen.

Stap 6

Blijf betrokken en doe, indien er nieuwe signalen zijn, een nieuwe melding.

Ga niet zelf verder in gesprek met ouders, ga het niet zelf oplossen. Scouting is een vrijwilligersorganisatie. Laat de hulpverlening aan derden over!

*) In de meeste groepen is de groepsbegeleider de vertrouwenspersoon, maar dat kan ook een andere persoon zijn.

Er kunnen argumenten zijn om ouders niet te informeren bij een melding. Dit gaat spelen als een kind acuut in gevaar is en de inschatting is dat het risico voor het kind groter is als bekend wordt dat je het gaat melden. Verder is het goed om gesprekken met ouders over deze gevoelige onderwerpen altijd in een tweemanschap te voeren. De vertrouwenspersoon, de groepsbegeleider of de groepsvoorzitter kunnen je hier bij ondersteunen.

Daarnaast is er door Scouting Overijssel en [Kadera](#) een kaart ontwikkeld met signalen waar je op zou kunnen letten. Het is aan te raden om die [signaalkaart](#) eens door te kijken.

Het is erg goed wanneer een leidinggevende zoveel vertrouwen uitstraalt dat kinderen bij hem of haar terecht kunnen als vertrouwenspersoon, maar een Scoutingleidinggevende is geen hulpverlener en het is dus goed om te weten waar de grens ligt als melder.

Voor kinderen is het een hoge drempel om iemand te vertellen wat er aan de hand is, uit angst of uit schaamte. Steun het kind, luister en neem de tijd. Probeer niet meteen oplossingen aan te dragen. Beloof een kind nooit dat je het geheim kunt houden, maar leg wel uit waarom je dit niet kunt. Respecteer de beslissingen van het kind. Wanneer het niet wil dat er contact met de ouders wordt opgenomen, doe dat dan ook niet achter de rug van het kind om. Zoek samen naar iemand met wie er wel contact opgenomen kan worden, zoals een oma of een mentor op school. Help het kind op weg door (eenmalig) samen naar de volgende stap te gaan, maar houd daarbij voldoende afstand. Helaas zijn niet alle meldingen waar. Er zijn valse meldingen bij. Kinderen vragen op die manier aandacht door iets te verzinnen of omdat ze boos zijn op iemand. Wees dus alert en behandel alle meldingen in vertrouwen. Een valse melding kan heel veel schade aanrichten.

3.5 Noodnummer

Soms is er een calamiteit waarbij het nodig is om direct actie te ondernemen. Voorbeelden hiervan zijn ongewenst gedrag, een ongeval met letsel of dodelijke afloop, een sterfgeval, brand in je Scoutinggebouw of kindermishandeling. Voor deze gevallen heeft Scouting Nederland een noodnummer (033-4960911) dat 24 uur per dag bereikbaar is. Zij kunnen hulp bieden en informatie geven als zich een situatie met ongewenst gedrag of een overlijden voordoet. De mensen die de telefoon beantwoorden, zijn ervaren in de hulpverlening en hebben veel ervaring met dit soort situaties.

3.6 Voorbeeldfunctie

Of je het nu wilt of niet, als leidinggevende bij Scouting heb je een voorbeeldfunctie. Kinderen nemen dingen van je over, omdat jij dat ook zo doet. Dat kan heel onschuldig zijn, zoals het kopen van hetzelfde merk zaklamp of zakmes, maar soms gaat dat veel verder. Het is dus heel belangrijk dat je je daar bewust van bent en daar ook naar handelt.

Uiteraard houd je je aan de wet en geef je het 'goede voorbeeld', bijvoorbeeld door afval niet op straat te gooien en niets te slopen. Bedenk ook dat kinderen je na gaan doen. Wanneer jij als een malloot van de kabelbaan afspringt, zullen kinderen je voorbeeld volgen.

Het voorbeeldgedrag gaat verder als de kinderen er niet zijn: ouders verwachten dat je tijdens een kamp verantwoord met alcohol omgaat, zelfs als de kinderen liggen te slapen.

3.7 Veilig sociaal klimaat

3.7.1 Veiligheid voor de kinderen in de groep

Het Scoutingspel is bij uitstek een vrijetijdsbesteding waarin kinderen kunnen leren samenspelen. Zeker in de huidige vrijetijdsbesteding van kinderen. Kinderen leren de regels van het samenleven vooral door het zelf te doen, dus door samen te spelen. Deze regels worden in toenemende mate zelf geleerd, maar bij bevers heeft de leiding hierin nog een hele grote rol. Door te spelen met leeftijdsgenoten leren kinderen belangrijke sociale vaardigheden als samenwerken, delen, andere meningen respecteren, onderhandelen, omgaan met ideeën en gevoelens. Buiten is vaak de eerste plek waar kinderen op zichzelf zijn aangewezen. Kinderen leren om te gaan met risico's en dat gaat met vallen en opstaan. Scouting zorgt voor een veilige omgeving waarin dit kan gebeuren, zowel fysiek als sociaal.

De sfeer in de groep hangt af van de onderlinge relaties tussen de leden en de manier waarop ze met elkaar omgaan. De relaties tussen de diverse leden hebben te maken met het al of niet hebben van gemeenschappelijke verwachtingen, de inzet voor het gemeenschappelijk belang of het eigen belang. Het heeft ook te maken met het zich wel of niet op het gemak voelen in de groep: kan men zeggen wat men wil, of wordt men gelijk 'afgemaakt'? Het gaat over waarden en normen van de groep. Hoe gaat men met elkaar om en welke regels gelden daarvoor? In deze paragraaf worden handvatten gegeven voor een sociaal veilige groep.

In iedere groep krijgen of nemen leden een bepaalde rol op zich: degene die zwijgt, de leider, de meeloper, etc. Hoe de individuele leden omgaan met hun rol, bepaalt mede de sfeer in de groep. De veiligheid in de groep hangt samen met de mate waarin bepaalde groepsrollen de gelegenheid krijgen dominant te zijn of niet. Als een leider met negatieve waarden en normen het in de groep voor het zeggen krijgt, is de kans groot dat de sfeer in de groep al snel negatief wordt en voor een aantal kinderen onveilig. In een gezonde groep voelt ieder lid zich ten eerste veilig, ten tweede geaccepteerd en ten derde gerespecteerd. Een ieder die in een groep functioneert, is op zoek naar voldoening van deze behoeften.

Uiteraard staat of valt alles met een goede sfeer in je eigen leidingteam. Dat is een voorwaarde voor een goed en veilig sociaal klimaat binnen je speltak en groep

3.7.2 Sociaal vaardig gedrag

Binnen een groep zijn kinderen sociaal vaardig als ze samenwerken, maar ook voor zichzelf opkomen, zich verantwoordelijk voelen voor de groep en zich inleven in de andere leden. Verder is het van belang dat kinderen met emoties, zoals woede, leren omgaan en conflicten en problemen oplossen. En natuurlijk is het van belang dat de kinderen een gesprek met elkaar kunnen beginnen en voortzetten.

Bij jonge kinderen zijn deze vaardigheden nog sterk in ontwikkeling. Sociale steun vanuit de leiding is dan vaker noodzakelijk. Als leidinggevende ben je samen met je team verantwoordelijk voor een veilig sociaal klimaat waarin kinderen zich kunnen ontwikkelen.

Tijdens de gewone activiteiten van de groep geeft de leiding sociale ondersteuning: hulp bij het aanleren van sociaal vaardig gedrag en het ontwikkelen van een positief zelfbeeld. Goede sociale ondersteuning sluit aan op signalen en behoeften van het kind, en omvat de volgende drie componenten:

- De affectieve component: met de affectieve component wordt bedoeld dat de leider de emotionele lading van een bepaalde gebeurtenis benoemt voor een kind. Als een bepaalde

opdracht niet lukt, dan benoemt de leider de spanning en de eventuele teleurstelling van het kind. Hierdoor voelt het kind zich gezien en begrepen.

- De informatieve component: het kind krijgt voldoende inzicht in de problematische situatie. Dit gebeurt door bij het kind na te gaan welke kennis het al heeft en dit aan te vullen door informatie en uitleg te geven over waarom dingen op een bepaalde manier gebeuren, waarom anderen zo reageren, hoe gedrag bij anderen overkomt en wat in bepaalde situaties kan worden verwacht.
- De gedragsregulerende component: de leider en het kind zoeken samen naar een gewenste gedragsverandering en een manier om daar te komen. Dit kan door het kind concrete aanwijzingen te geven wat het zou kunnen doen om zijn of haar doel te bereiken.

3.7.3 *Ruimte voor iedereen*

Scouting staat open voor iedereen die zich aan de doelstellingen houdt. Het Scoutingspel is voor iedereen. Scouting wil haar (jeugd)leden, ongeacht culturele achtergrond, afkomst, geloof, beperking of politieke overtuiging, een veilige en leerzame omgeving bieden. Dat betekent dus dat Scouting tegen elke vorm van discriminatie is en iedereen in zijn waarde laat. Het gaat daarbij niet alleen om directe vormen als uitschelden, maar soms moet je ook een beetje nadenken over hoe je dingen aanpakt. Als je bijvoorbeeld de regel stelt dat kinderen op kamp éérst een boterham met hartig moeten eten, moet je natuurlijk wel méér dan alleen boterhamworst aanbieden (kaas voor de vegetariërs en kipfilet voor de islamitische leden). Is er ruimte voor een jeugdlid in een rolstoel? Is 'homo' ook het meest favoriete scheldwoord van jouw jeugdleden? Hoe ga je om met een kind dat kaart en kompas gewoonweg niet snapt?

Duidelijke waarden en normen kunnen ervoor zorgen dat kinderen het gevoel hebben dat ze er mogen zijn. Regels worden vaak van buitenaf, bijvoorbeeld door de leiding, opgelegd aan de groep. Waarden en normen komen vanuit de groepsleden zelf. Ze worden vaak niet uitgesproken, maar hebben op onbewust niveau een grote invloed op het functioneren van de groep. Zijn waarden en normen eenmaal gevestigd, dan zijn ze moeilijk te veranderen.

Het is een goede strategie om als leidinggevende duidelijk te zijn over waarden en normen en wanneer er negatieve waarden en normen zijn, deze direct te bespreken. Door deze en andere niet uitgesproken waarden en normen te bespreken, krijgen de kinderen meer inzicht in wat er eigenlijk aan de hand is en wordt het mogelijk de waarden en normen bij te stellen. Wat kan helpen bij het veranderen, is te kijken naar de belangen van degenen die niet kunnen of willen veranderen. Wat willen ze bereiken door het vasthouden aan deze normen en waarden of wat willen ze vermijden? Door positieve feedback te geven en door middel van duidelijke regels, creëer je een veilige sfeer, waarin veranderingsprocessen plaats kunnen vinden.

3.7.4 *Respect*

Respect heeft te maken met het gevoel gezien en gehoord te worden en jezelf te mogen zijn in persoonlijke contacten. Elk individueel lid van een groep heeft er behoefte aan om de verschillende kanten van zichzelf te laten zien.

In grote groepen ontstaan vaak subgroepen van gelijkgestemden. Door de wat intiemere vriendschappen is er ruimte voor zelfontplooiing. De verschillende subgroepen moeten zich wel blijven verbinden aan het belang van de grote groep, omdat anders de groep in kleine groepjes uiteenvalt.

Kinderen die lekker in hun vel zitten, die zich veilig en geborgen voelen, laten zich herkennen aan een reeks van signalen. Het welzijn van kinderen kunnen we afleiden uit de volgende observatiepunten:

- Openheid en ontvankelijkheid: nieuwe indrukken maken de kinderen nieuwsgierig. Het liefst gaan ze op onderzoek uit om te proberen wat ze kunnen doen. Sommige kinderen laten wat dat betreft geen kans voorbij gaan.
- Zelfvertrouwen: kinderen durven uitdagingen aan calculeren daarbij het risico van een mislukking in.
- Soepelheid en flexibiliteit geven aan dat kinderen zich vrij gemakkelijk aanpassen aan veranderingen in hun omgeving. Natuurlijk gaat dat soms wel eens gepaard met onzekerheid en gemopper, maar ze blijven er niet in hangen en zijn gericht op het vinden van een oplossing.
- Vitaliteit is een signaal dat zich bij uitstek laat aflezen aan houding en mimiek. Kinderen stralen dan levenslust uit en zijn vol energie.
- Weerbaarheid laat zien dat kinderen durven opkomen voor het eigen belang. Kinderen die dat op een adequate manier doen, zijn doorgaans in evenwicht met hun omgeving en tonen daardoor een duidelijk signaal van welbevinden.
- Echt kunnen genieten van goede dingen die kinderen meemaken, is een bijzonder sterk signaal van welbevinden aan volwassenen.

Om op korte termijn aangrijpingspunten te vinden om het welbevinden te herstellen, is het de moeite waard om dit van verschillende kanten te bekijken:

- De leiding: hoe is mijn relatie tot dit kind?
Dit vereist een gedegen verkenning van mijn relatie tot het betreffende kind. Is deze wel zo goed als ik zou wensen? Is deze relatie ook wederzijds? Erken ik het kind in zijn of haar streven naar zelfstandigheid. Zie en benoem ik wel echt dingen die het kind goed kan of ben ik misschien te eenzijdig gericht op de dingen die ik zelf belangrijk vind? Heb ik het kind niet onbewust een beetje opgegeven, omdat het nou eenmaal 'in de familie zit'?
- De groepsgenoten: hoe is de relatie van dit kind tot de andere kinderen in de groep?
Dit vraagt vaak om gerichte observatie. Wordt het kind geaccepteerd door de andere kinderen? Is het kind in staat om vriendschappen vast te houden en zo nee, hoe komt het dat dit kind de anderen steeds van zich verwijdert? Worden zijn of haar positieve eigenschappen door andere kinderen gezien en gewaardeerd? Komt zijn zelfbeeld overeen met het beeld dat de andere kinderen van dit kind hebben? Hoe gedraagt het kind zich in situaties waarin belangen moet worden gedeeld? Etc.
- De Scoutinggroep: is de Scoutinggroep voor het kind een vertrouwde en veilige omgeving?
Hierbij spelen vragen een rol als: Voelt het kind zich vertrouwd met de vanzelfsprekende regels die op Scouting gehanteerd worden, zowel in de aangereikte vrijheid (je mag zelf naar het toilet gaan als je moet) als in de beperkingen (geen speelgoed in de groep, ook je knuffel niet!). Hoe is zijn of haar plek binnen de groep? Kent het kind de weg al voldoende in het gebouw? Is het spel bedreigend, omdat de grote kinderen dan ook spelen?
- Het gezin: de relatie met de thuissituatie.
Vragen die dan een rol spelen, hebben te maken met omstandigheden binnen het gezin die het verstoorde welbevinden kunnen verklaren. Hoewel wij hier als leiding wel belangrijke informatie kunnen halen en geven, zijn de mogelijkheden voor handelen echter vaak beperkt.

Zo kun je als leidinggevende verschillende verklaringen vinden die je in de volgende dagen en weken kunt gebruiken. Dit is direct bruikbaar voor jouw activiteiten. Wanneer je je bewust bent van je eigen wijze van het omgaan met de kinderen, kun je het gedrag van kinderen als het ware inkleuren.

3.7.5 Zelfvertrouwen

Als leidinggevende heb je de taak om bij de kinderen zelfvertrouwen, verantwoordelijkheid en zelfbewustzijn te bevorderen. Dit kan op veel manieren, bijvoorbeeld door het stapsgewijs en begeleid toekennen van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. In deze module wordt daar geen nadrukkelijke aandacht aan besteed. In [Module 5a: Activiteitenwensen en spelideeën](#) wordt dieper ingegaan op jeugdparticipatie.

3.7.6 Veilige activiteiten

3.7.6.1 Checklist voor een veilige activiteit

In *Module 8: Veiligheid* is onderstaand rijtje al besproken. In deze module gaat het niet alleen om de fysieke veiligheid (dat er geen ongelukken gebeuren), maar vooral om de sociale en emotionele veiligheid. Het is goed om onderstaande voorwaarden eens vanuit dat oogpunt te bekijken.

- De activiteit is fysiek en emotioneel haalbaar voor elke deelnemer.
- De deelnemers krijgen de kans om 'nee' te zeggen tegen de activiteit.
- De deelnemer voelt zich veilig in de groep.
- De activiteit past bij het ontwikkelingsniveau van de deelnemer.
- De verantwoordelijken van de activiteit zijn in staat om de activiteit goed te leiden.
- De randvoorwaarden zijn veilig.
- De activiteit is niet gewelddadig.

Of een activiteit fysiek en emotioneel haalbaar is voor elke deelnemer, kun je vooraf inschatten. Er mag natuurlijk wel een uitdaging zijn, maar het is jouw taak als leidinggevende om te zorgen dat je niet de grens overgaat waarbij het voor kinderen echt niet leuk meer is. Zorg er voor dat het 'leuk' blijft. Even afzien mag best, maar durf als leidinggevende een activiteit af te blazen als het toch te ver, te zwaar, te nat of te koud wordt. Als iemand echt niet durft, mag je iemand nooit over de grens duwen. Om het ontwikkelingsniveau van de kinderen in te schatten, is de progressiematrix een goed middel.

Heeft iemand écht de kans om 'nee' te zeggen, zonder sociale druk of omdat het zo hoort? Kan iemand zonder gevolgen zeggen deze activiteit over te slaan?

Voelt iemand zich altijd veilig in de groep? Wanneer je een ploeg op hike stuurt, ben je er dan zeker van dat niemand wordt gepest, als er geen leiding aanwezig is?

3.7.6.2 Kampdoop en ontgroening

Zoals hierboven beschreven, is het creëren van een veilige sfeer een belangrijk doel. Het is bij veel groepen een traditie om jeugdleden in hun eerste seizoen bij de speltak een kampdoop of ontgroening te geven tijdens het zomerkamp. Tradities hebben in de eerste plaats het doel om het groepsgevoel te versterken. Ontgroenen en kampdoop 'oude stijl', waarbij kinderen voor schut gezet worden of dingen moeten doen die ze niet willen, passen niet bij het versterken van het groepsgevoel en bij een veilig sociaal klimaat. Het is prima om stil te staan bij een eerste zomerkamp. Voor veel kinderen een spannend moment en na zo'n eerste zomerkamp hoor je er ook helemaal 'bij'.

Wat zou je wel kunnen doen? Als welkomstgebaar krijgen de nieuwelingen de eerste ochtend op kamp een ontbijt op bed. Als tegenprestatie kunnen de nieuwelingen dan de volgende ochtend, of misschien juist de laatste ochtend, degenen die voor het laatst mee zijn een ontbijt bezorgen. Zo maak je de cirkel mooi rond.

Je kunt als begin van een nieuwe vriendschap iets gezamenlijks doen. Misschien hebben jullie wel een speciale groepsyell die je alleen tijdens kampen gebruikt? Die doe je dan samen. Of maak van een stokbrood één lange boterham waar iedereen een hap van krijgt. Of maak gezamenlijk een vruchtenbowl. Ook kan het traditionele bezoek van Neptunus door blijven gaan, maar zonder de vernedering van jeugdleden door hen te dwingen 'godendrank' te drinken. Kies eens een andere insteek: geef de nieuwelingen een echte beloning aan het eind of sluit af met een vismaaltijd voor iedereen. Geliefde tradities kun je moderniseren zonder ze meteen helemaal over boord te gooien. Met een beetje fantasie zijn er op dit gebied een hoop leuke dingen te doen.

Bedenk er altijd bij dat het de bedoeling is dat het nieuwe kind zich zo snel mogelijk thuis voelt tussen de anderen. Het moet dus een onvergetelijke en leuke activiteit worden.

Behalve dit inhoudelijke argument om traditionele negatieve vormen van ontgroening en kampdoop af te keuren, is ook de maatschappelijke visie ten aanzien van ontgroenen de laatste jaren sterk veranderd. Ontgroenen kan echt niet meer.

Hoe weet je waar de grens ligt? Om ervoor te zorgen dat het voor iedereen leuk blijft, kan je jezelf de volgende belangrijke vragen stellen:

- Als men dit bij jou zou doen, zou je dat dan leuk vinden?
- Vinden ouders dit goed?
- Zou je dit maandag op je werk of op school kunnen vertellen?

Het is veel leuker om te vieren dat je nieuwe leden hebt door samen taart te eten of sámen met de speltak een grote uitdaging aan te gaan. En dat past ook nog eens heel goed bij Scouting.

Bij het kijken naar ceremoniën en tradities binnen je eigen groep of speltak kun je kijken hoe je de onderlinge verbondenheid in je groep kunt versterken. Belangrijk is dat de activiteiten die hieruit voortkomen, leuk en uitdagend zijn voor iedereen. Houd de website in de gaten en kijk ook eens in de *Junglegids*.

3.7.7 Veilig online

Voor jeugdleden heeft leiding vaak een voorbeeldfunctie en ze zien je meestal als één van hun beste maatjes. Ook op social media. Daarom gebeurt het regelmatig dat jeugdleden leiding uitnodigen om 'vriend' te worden. Hoe je hier mee omgaat, is aan jou als leidinggevende, of breder, naar de afspraken die er binnen jouw groep over social media zijn gemaakt. Je hebt een voorbeeldfunctie en een bepaalde rol binnen Scouting. Is de content op jouw persoonlijke profiel in lijn met die voorbeeldfunctie en je rol, dan is er niet per se iets aan de hand. Heb je het op je profielpagina met je vrienden over bijvoorbeeld uitgaan of gebeurtenissen in je privé-omgeving, dan is het niet verstandig vrienden te worden.

Het advies vanuit Scouting Nederland is om géén vriend of follower te worden op social media met minderjarige (jeugd)leden. Als je met je jeugdleden wil communiceren via Facebook, kan je het beste een Facebookgroep aanmaken. Als je een besloten groep aanmaakt, is er de mogelijkheid om de directe link naar die groep aan je jeugdleden te geven. Zij kunnen zich dan aanmelden en moeten vervolgens toestemming krijgen van een beheerder om lid te worden. Op deze manier hoef je als beheerder van een Facebookgroep (leiding) geen vrienden te zijn met de jeugdleden om ze te kunnen bereiken op Facebook en kun je mensen die je niet in de Facebookgroep wil, makkelijk erbuiten houden. Let er wel op dat je als leidinggevende je profiel hebt afgeschermd op Facebook, anders kunnen jeugdleden alsnog alles zien wat je doet.

Het staat je vrij om hier binnen de groep afspraken over te maken. Houd daarbij goed in de gaten wat de implicaties zijn als je op social media bevriend bent met jeugdleden. Nodig in eerste instantie niet zelf uit. Laat het initiatief bij het jeugdlid, om zo scheve verhoudingen te voorkomen. Je kunt vervolgens zelf bepalen of je de uitnodiging accepteert. Op Twitter heb je geen keuze als het gaat om wie je volgt of niet. Je kunt mensen wel blokkeren.

Het is goed om hier met je groep eens over na te denken. Scouting Nederland heeft een [voorbeeldprotocol](#) voor gebruik van social media op de website staan.

3.7.7.1 Eén-op-ééncommunicatie met behulp van nieuwe media

Je mag natuurlijk altijd communiceren met je jeugdleden. Ook online, bijvoorbeeld via een direct bericht op Facebook of Twitter, of per e-mail. Omdat deze communicatievormen minder transparant zijn dan een ouderwetse brief per post, adviseren we je om in zo'n geval altijd de ouders of medeleiding in te kopiëren om vervelende situaties te voorkomen. Bij gebruik van e-mail kun je bijvoorbeeld denken aan een groepse-mailadres waarin al je teamleden meeleezen. Een andere optie is om een publieke post te doen in het profiel van het betreffende lid, dan kan iedereen meekijken. Op die manier behouden we ook online een veilige omgeving voor leden.

Steeds meer kinderen hebben een mobiele telefoon met internet. Onderlinge communicatie is daarmee nog veel makkelijker geworden dan het al was en er wordt ook sneller contact gelegd. SMS, WhatsApp en directe berichten op social media zijn vormen van contact waarbij leiding in onderling contact net zo wordt gezien als een vriend van school. Het is snel en makkelijk ook naar leiding berichten, vragen, foto's en filmpjes te sturen. Dit kan heel erg handig zijn, bijvoorbeeld wanneer je een PL helpt om een opkomst te organiseren. Houd daarbij rekening met het feit dat jeugdleden niet altijd in staat zijn onderscheid te maken in dit één-op-ééncontact. Wanneer is overleg 'nuttig contact' en wanneer 'leuk contact' met leiding buiten de opkomsten om? Het is daarom aan jou als leidinggevende om de grenzen te bewaken. Voer geen privégesprekken met jeugdleden en houd de gesprekken zakelijk. Leg ook aan de jeugdleden uit dat dit de spelregels zijn. Heeft een jeugdlid behoefte om meer te delen met jou als leidinggevende, dan kun je afspreken daar in een privégesprek niet verder op in te gaan, maar dit, samen met het lid en een andere leidinggevende, te bespreken voor, tijdens of na de komende opkomst.

Voor veel jonge leiding zal het wennen zijn deze grenzen te bepalen en te hanteren, omdat ze op eenzelfde manier omgaan met deze media. Maak bijvoorbeeld in de groepsraad en (bij oudere jeugdleden) in de opkomsten afspraken over hoe je omgaat met onderling contact. Oudere leiding, het bestuur of de groepsbegeleider kan helpen afspraken te maken om grenzen te bepalen in wat 'nuttig contact' (zakelijk) of 'leuk contact' is.

3.8 Omgangsregels

Overall zijn regels, ook bij Scouting. Sommige van die regels staan niet ter discussie, maar veel regels kun je gemakkelijk samen met de jeugdleden bedenken. Dit verhoogt de betrokkenheid van de jeugdleden en draagt bij aan het sociale klimaat binnen je speltak.

Er zijn geschreven en ongeschreven regels. Geschreven regels zijn regels die op papier staan en je kunt nalezen. Ongeschreven regels staan niet op papier en zijn daardoor voor veel kinderen moeilijker te begrijpen. Het gaat om stilzwijgende afspraken die een groep heeft.

Je kunt kinderen bijvoorbeeld melden dat ze om 10.00 uur aanwezig moeten zijn en anders corvee moeten doen, maar je zou ook aan de kinderen vragen of het handig is dat iedereen tegelijk aanwezig is – dat zullen ze volmondig beamen. Als vervolgvraag heb je het dan over wat je doet als mensen vaak te laat komen. Daar komt meestal ook een wenselijk antwoord uit. Groot voordeel van de regels samen met de kinderen vaststellen, is dat de kinderen het ook zien als HUN regels en niet alleen als iets wat de leiding oplegt.

Het spel [Be cool!](#) is bedoeld om te praten over respect, het op een goede manier met elkaar omgaan, samenwerken in verschillende situaties, het ervaren van respect door verschillende opdrachten en het leren van feiten. *Be cool!* is ontwikkeld voor de speltakken scouts, explorers, roverscouts en leiding. Het spel kan gespeeld worden door gebruik te maken van een spelbord, maar het is ook mogelijk om het spel buiten te spelen.

3.8.1 *Momenten creëren voor een gesprek*

Wanneer je met kinderen een rustig gesprek wilt voeren, is het van groot belang dat je dit vooraf goed voorbereidt. Enkele algemene uitgangspunten:

- Bedenk waar je het over wilt gaan hebben en hoe je dat wilt gaan aanpakken. Ga je een spelvorm gebruiken of begin je met iets creatiefs om aan de hand daarvan het gesprek aan te gaan?
- Zorg voor een rustige plek en neem de tijd.
- Zorg voor een veilige sfeer. Gedurende lange tijd kinderen aankijken of kinderen aanraken, kan belemmerend zijn.
- Neem het kind serieus. Zelfs als een kind een schijnbaar onmogelijk voorstel doet, mag je het niet meteen afschieten. Als een kind zegt: “Ik wil wel met het vliegtuig op kamp”, kun je kijken of je dat in het thema kunt stoppen, kun je een wedstrijdje doen met papieren vliegtuigjes, kun je een excursie doen naar een vliegveld, etc. Wanneer je dit bij de introductie van de activiteit meldt, zullen de kinderen zich gehoord voelen.
- Gebruik de woorden van het kind als je iets wilt samenvatten.
- Stel open vragen. Deze beginnen vaak met “Hoe” of “Wat”. Vermijd vragen waar kinderen alleen “Ja” of “Nee” op kunnen zeggen.
- Stel korte vragen, anders is het kind de helft van de vraag al weer vergeten.

3.8.2 *Samen gedragsregels opstellen*

Regels moeten duidelijk zijn voor de kinderen en ook moet het voor hen duidelijk zijn waarom ze bestaan. Maak niet teveel regels; er zijn vaak voldoende ongeschreven regels die de opkomsten in goede banen leiden. Hanteer de regels flexibel; kijk eerder naar het doel van de regel (waarom hebben we die afspraak gemaakt), dan strikt naar de regel zelf. Veiligheid wordt verkregen door duidelijke grenzen en regels. Het is belangrijk dat deze regels door alle leden worden geaccepteerd, omdat er anders teveel tijd verloren gaat aan het steeds maar ter discussie stellen van deze regels. Dit gebeurt vaak als de regels niet consequent worden gehanteerd of niet aansluiten bij de individuele leden. Daarnaast is het belangrijk dat de leiding het eens is over de regels. Staat niet iedereen achter de regels, dan brengt dat verwarring bij de kinderen. Iedereen moet achter de regels kunnen staan of de regels moeten worden veranderd, zodat er ruimte komt voor individuele invulling. Kinderen mogen begrijpen dat over regels te praten valt. Kinderen vanaf acht jaar zijn heel goed in staat om mee te denken over de regels.

Tot slot: regels gelden niet alleen voor de kinderen, maar ook voor de leiding. Zeker bevers en welpen zijn rechtlijnig in hun omgang met regels. Als iedereen zijn of haar bord moet leegeten, dan moet de leiding dat dus ook.

Het kan voor kinderen heel belangrijk zijn hun bezwaren tegen regels, of tegen de handhaving ervan, naar voren te brengen. Dit bevordert de goede sfeer in de groep. Zelfs al worden de regels niet veranderd, dan nog kan een gesprek zeker duidelijkheid geven.

Tips voor het stellen van regels:

- Elke regel moet passen bij de situatie waarvoor de regel dient. Bepaal met het team wat op dit moment de belangrijkste regels zijn voor het kind: te veel regels zijn verwarrend.
- Elke regel dient duidelijk te zijn voor alle betrokkenen: nee is nee, ja is ja. Kinderen kunnen niet overweg met regels die de ene keer wel en de andere keer niet worden toegepast. Toch is een regel geen wet, maar kent een regel een zekere flexibiliteit. Een regel moet rechtvaardig zijn.
- Een regel geldt ook voor de leiding. Wanneer je je er als leidinggevende niet aan kunt houden, dan kun je niet van het kind verwachten dat het zich eraan houdt.
- Elke regel dient helder te zijn. Gebruik dus eenvoudige woorden en korte zinnen.
- Een regel dient uitgelegd te kunnen worden. Een regel moet gefundeerd kunnen worden: beargumenteerd en van redenen voorzien. Geef altijd die uitleg bij de regels. Op die manier krijgt het kind besef van waarden en normen.
- Een regel moet na te leven zijn, zonder uitzonderlijke inspanningen.
- Regels moeten elkaar niet tegenspreken of tegenwerken.
- Regels moeten aangepast zijn aan de leeftijd van een kind.
- Kinderen moeten in toenemende mate, gekoppeld aan hun leeftijd, medeverantwoordelijk worden gesteld voor het opstellen en handhaven van regels.

Maatregelen die je kan nemen bij ordeverstoringen:

- Actief luisteren: hier wordt onder verstaan: het verwoorden van wat er aan gedachten en gevoelens in de kinderen omgaat naar aanleiding van het gedrag dat men waarneemt: "Ik zie dat je je stoel naar achteren schuift, het lijkt alsof je schrikt, klopt dat?" Voordelen hiervan zijn dat men het kind beter snapt, het helpt gevoelens te verwoorden en te verwerken en het helpt de band tussen jou en het kind te bevorderen.
- Ik-boodschappen geven betreffende het gedrag van het kind, de ideeën of emoties die dit gedrag bij jou en de anderen oproept, de gevolgen die deze voor jou en de andere kinderen hebben. "Doordat je steeds met je stoel heen en weer zit te schuiven en veel lawaai maakt, kan ik niet goed letten op wat jullie zeggen".
- Situatieverandering: het kind een andere plaats geven in de groep of even buiten de groep plaatsen; deze maatregel kan met de volgende maatregel worden gecombineerd.
- Afkeuren van storend gedrag en het tegelijkertijd aanbieden van alternatieven: "Ik wil dat je weer net zo goed meedoet als in het begin van deze opkomst", "Ik vind het plezieriger wanneer je zegt waarom je het niet leuk vindt, want dan kunnen we erover praten".

3.8.3 Standpunt Scouting Nederland t.a.v. alcohol, drugs en roken

3.8.3.1 Alcohol

De leeftijdsgrens voor het gebruik van alcohol is 18 jaar. Scouting Nederland is van mening dat er tijdens Scoutingactiviteiten waar minderjarigen activiteiten met elkaar doen, geen alcohol wordt gebruikt. Matig gebruik van alcohol of roken is mogelijk:

- Tijdens activiteiten met (alle) kaderleden.
- Bij bijzondere activiteiten van roverscouts, plusscouts of vrijwilligers van 18 jaar en ouder, bijvoorbeeld tijdens een weekendkamp, een feestavond, etc.

Wordt er bij activiteiten gedronken, dan drinken minimaal twee kaderleden helemaal niet (bij voorkeur kaderleden die in het bezit van een rijbewijs zijn). Welke activiteiten hiervoor in aanmerking komen en hoe dit verder wordt uitgevoerd, is aan ieder niveau om hier intern zelf afspraken over te maken. Het spreekt uiteraard voor zich dat je als leiding verantwoordelijk bent voor de kinderen die onder jouw hoede zijn.

3.8.3.2 Roken

Scouting biedt kinderen en jongeren een veilige speelomgeving. Roken past daar niet bij en daarom is het belangrijk om op een goede manier met roken om te gaan en afspraken te maken in de groep. Ook de overheid wil roken ontmoedigen en niet-rokers beschermen tegen meer roken. Roken is verboden in alle openbare ruimten, op de werkplek en in de horeca. In veel gevallen geldt dat dus ook voor het clubhuis van je groep. Dit is geregeld in de Tabakswet. Scouting Nederland is van mening dat er tijdens activiteiten waar kinderen aanwezig zijn, niet wordt gerookt.

3.8.3.3 Drugs

Scouting Nederland kent geen gedoogbeleid. Het gebruik van drugs is volgens de Nederlandse wet verboden. Scouting Nederland accepteert geen gebruik van drugs of het in bezit hebben van drugs tijdens Scoutingactiviteiten.

3.8.4 Voorbeeld omgangsregels

Iedereen die lid is van Scouting, onderschrijft de doelstellingen, het huishoudelijk reglement van de vereniging en de gedragscode. De basis van omgang met elkaar binnen Scouting komt terug in onze wet en belofte. De inhoud hiervan is aangepast aan alle verschillende leeftijdsgroepen. De wet en belofte vormen een goede kapstok, maar zijn nog erg algemeen. Daarom kan het goed zijn om in je groep afspraken te maken over omgangsregels. Hier heeft Scouting Nederland geen blauwdruk voor, maar hieronder vind je een aanzet voor dergelijke regels. Hiermee kun je gewenst gedrag binnen een groep of speltak bespreekbaar maken en kunnen we nieuwe leiding duidelijk maken hoe we met elkaar om willen gaan. Op de website van [Scouting Nederland](#) staat nog veel meer informatie over sociale veiligheid in het algemeen en omgangsregels in het bijzonder.

Wij vinden afspraken maken over de manier van omgaan met elkaar belangrijk, omdat iedereen zich prettig en veilig moet kunnen voelen. Dit kan alleen als je elkaar in je waarde laat en elkaar met respect behandelt. Dit betekent dat wij in onze vereniging alle vormen van ongelijkwaardige behandeling, zoals pesten, machtsmisbruik, discriminerende, racistische, seksistische of (seksueel) intimiderende gedragingen of opmerkingen, of het hiertoe aanzetten, ontoelaatbaar vinden.

Wij vragen van alle leden, maar ook van hun ouders en anderen die meedoen met onze activiteiten, dat zij meewerken aan het naleven van de omgangsregels. Niet alle zaken die anderen kunnen kwetsen, kunnen we in regels verwoorden. Dan zouden het er veel te veel worden. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat als iets niet genoemd wordt, dit wel toelaatbaar is.

Voorbeelden van omgangsregels:

- Ik accepteer en respecteer de ander zoals hij of zij is en discrimineer niet. Iedereen telt mee binnen de vereniging.
- Ik houd rekening met de grenzen die de ander aangeeft.
- Ik val de ander niet lastig.
- Ik veroorzaak geen schade aan anderen.
- Ik maak op geen enkele wijze misbruik van mijn machtspositie.
- Ik scheld niet en maak geen gemene grappen of opmerkingen over anderen.

- Ik negeer de ander niet.
- Ik doe niet mee aan pesten, uitlachen of roddelen.
- Ik vecht niet, ik gebruik geen geweld, ik bedreig de ander niet.
- Ik kom niet ongewenst te dichtbij en raak de ander niet aan tegen zijn of haar wil.
- Ik geef de ander geen ongewenste, seksueel getinte aandacht.
- Ik stel geen ongepaste vragen en maak geen ongewenste opmerkingen over iemands persoonlijke leven of uiterlijk.
- Als iemand mij hindert of lastig valt, dan vraag ik hem of haar hiermee te stoppen. Als dat niet helpt, vraag ik een ander om hulp.
- Ik help anderen om zich ook aan deze afspraken te houden en spreek degene die zich daar niet aan houdt erop aan en meld dit zo nodig bij de vertrouwenspersoon (meestal de groepsbegeleider).

Wanneer je binnen je speltak omgangsregels wilt maken, kun je deze set in gedachten houden, maar je moet ze wel afstemmen op de belevingswereld van de kinderen.

3.8.5 Gedragsregels in de natuur

Gedragsregels zijn er niet alleen voor de omgang met elkaar, maar ook voor hoe je je gedraagt naar de omgeving toe. Een voorbeeld hiervan zijn de 'Blauwe Tien' en de 'Groene Tien'. Wanneer je op het water of in het bos bent, leen je een stukje natuur. Daar ga je vanzelfsprekend voorzichtig mee om. Om je daarbij te helpen, zijn er richtlijnen voor fatsoenlijk gedrag in de natuur: de 'Blauwe Tien' en de 'Groene Tien'. Deze richtlijnen zijn al veertig jaar oud, maar ze gelden vandaag de dag nog steeds!

Op het water: Blauwe Tien

1. We houden het water schoon.
2. We gooien ons afval niet weg, maar nemen het mee.
3. We sparen de oevers en het riet.
4. We laten staan wat groeit en bloeit.
5. We laten vogels met rust.
6. We hinderen anderen niet die ook van het water willen genieten.
7. We houden het rustig op het water.
8. We betreden de oevers alleen daar waar het is toegestaan.
9. We houden ons aan de regels en voorschriften (en zeker 'goed zeemanschap').
10. We ontzien gemeenschappelijke en andermans eigendommen.

Op het land: Groene Tien

1. We beschadigen geen bomen en struiken, dus niet in de bast van een boom snijden.
2. We gooien nergens afval neer.
3. We laten bloemen staan.
4. We laten vogels en andere dieren met rust.
5. We zijn voorzichtig met vuur in bos, heide en duin.
6. We helpen mee de rust in de natuur te bewaren.
7. We zetten auto's, bromfietsen en fietsen op de daarvoor bestemde plaatsen.
8. We houden rekening met anderen als we onze tent een mooi plaatsje geven.
9. We nemen de plaatselijke regels en voorschriften in acht.
10. We laten huisdieren niet los lopen in bos en veld.

3.9 Ongewenst gedrag

3.9.1 Seksueel misbruik

Binnen Scouting proberen we er voor te zorgen dat alle leden, kinderen, jongeren en volwassenen, veilig zijn. Met de Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) en de [Gedragscode](#) proberen we de kans te verkleinen dat het misgaat. In het *Protocol ongewenst gedrag* is een eenduidig stappenplan opgenomen dat gevolgd kan worden als er binnen de groep toch calamiteiten optreden.

In geval van nood kun je 24 uur per dag contact opnemen met het [calamiteitenummer](#) van Scouting Nederland: 033-4960911.

3.9.2 Pesten

Pesten is het langdurig uitoefenen van geestelijk of lichamelijk geweld of buitensluiten door één persoon of een groep. Het is gericht tegen een eenling die niet in staat is zich te verdedigen. Pesten is een zwaar onderschat probleem. Eén op de twintig kinderen heeft dagelijks last van pesten. Het gebeurt het meest in groepen van ongeveer tien tot veertien jaar (bron: [NJI](#)). Dit komt doordat het in deze leeftijdsfase erg belangrijk is om er bij te horen.

Bij pesten zijn drie rollen te onderscheiden. Er zijn kinderen die andere kinderen pesten, er zijn kinderen die gepest worden en er zijn kinderen die niet direct bij het pesten betrokken zijn. Kinderen beginnen met pesten om allerlei redenen. Het kan zijn dat ze indruk willen maken op andere kinderen, het kan ook zijn dat ze niet weten hoe ze op een positieve manier contact kunnen leggen. Pesten kan beginnen als een spelletje, als iets dat leuk is om te doen. Het gepeste kind voelt zich erg ongemakkelijk door het pesten. Het lukt niet om terug te plagen, een grapje te maken of onverschillig te blijven. Het kind reageert angstig en gaat soms huilen. Het pestende kind merkt dat het succes heeft en dat smaakt naar meer. Bewonderd door andere kinderen gaat de pester door met uitschelden, afpakken of schoppen. Door het pesten versterkt het kind zijn of haar plaats in de klas of het vriendengroepje. Na een tijdje wordt het een gewoonte om het slachtoffer te pesten zodra de gelegenheid zich voordoet.

Meestal hebben de pestende kinderen niet in de gaten hoe afschuwelijk het pesten is voor het gepeste kind. Terwijl het gepeste kind vreselijk bang is voor een hike zonder leiding of niet alleen naar huis wil gaan, ziet de pester het nog steeds als een lolletje. Ook kinderen die niet direct bij het pesten zijn betrokken, spelen een rol, doordat zij de gepeste kinderen niet steunen of de niet pester stoppen. Zo kan de pester vrijelijk zijn of haar gang gaan. Vaak versterken zij het succes van de pestende kinderen door op een afstandje toe te kijken en te lachen om wat er gebeurt.

Pesten heeft veel te maken met de verhoudingen binnen een groep. Daarom is het niet eenvoudig om er een eind aan te maken. Als de leiding schelden verbiedt, zoeken de kinderen andere manieren en andere momenten om te pesten. Aanpakken van het pestprobleem betekent meer dan verbieden alleen. Kinderen moeten leren om met elkaar om te gaan zonder de ander wezenlijk te kwetsen. Leiding kan hen daarbij helpen, bijvoorbeeld door samen met de kinderen oplossingen te zoeken en door duidelijke grenzen te stellen. Op de website van Scouting Nederland staat een [infoblad over pesten](#). Dit kan tijdens een training worden uitgedeeld.

3.9.2.1 De gepeste kinderen

Iedereen loopt de kans gepest te worden. Sommige kinderen hebben alleen meer kans om gepest te worden dan andere kinderen. Dat kan met hun uiterlijk samenhangen, maar veel vaker heeft het te

maken met hun gedrag, hun gevoelens en de manier waarop ze zich uiten. Bovendien worden kinderen pas gepest in situaties waarin pesters de kans krijgen om een slachtoffer te pakken te nemen, dus in onveilige situaties.

Kinderen die gepest worden, doen vaak andere dingen dan de meeste leeftijdgenoten in hun omgeving. Ze zijn vaak onhandig in spel en sport. Aanleiding genoeg om door anderen gepest te worden als die andere kinderen daar de kans voor krijgen. Veel kinderen die worden gepest, hebben moeite om zichzelf te verdedigen. Ze voelen zich machteloos tegenover de pestkoppen. Vaak zijn ze angstig en onzeker in een groep, ze durven niks te zeggen, omdat ze bang zijn om uitgelachen te worden. Deze angst en onzekerheid worden versterkt door het pesten. Pesters hebben snel in de gaten welke kinderen gemakkelijk aan het huilen te brengen zijn. Gepeste kinderen voelen zich vaak eenzaam, hebben geen vrienden om mee te spelen. Soms kunnen ze beter met volwassenen opschieten dan met leeftijdgenoten.

3.9.2.2 Meelopers en de andere kinderen

De meeste kinderen zijn niet direct betrokken bij pesten. Sommigen kijken alleen toe, anderen doen af en toe mee. Dit zijn de meelopers. Er zijn kinderen die niet merken dat er gepest wordt of ze willen het niet weten. Meelopers zijn vaak bang om zelf slachtoffer te worden. Het kan ook zijn dat ze stoer gedrag interessant vinden en denken daardoor populair in een groep te worden. Meisjes doen nogal eens mee met pesten om een vriendin te kunnen houden. Doordat deze kinderen mee pesten met een groep, voelen ze zich niet zo erg verantwoordelijk voor wat er met pesten wordt aangericht.

Hoewel deze kinderen geen actieve rol spelen bij het pesten, zijn zij medebepalend voor het voortduren van het pesten. Als de sfeer in een groep onveilig is, durven de andere kinderen het nauwelijks voor het gepeste kind op te nemen. Ze kunnen niet rekenen op de hulp van de leiding. Ze zijn bang om uitgelachen te worden en niet meer bij de groep te horen. De pestende kinderen voelen zich gesterkt door de zwijgende instemming van de toeschouwers.

Als andere kinderen het gepeste kind te hulp komen of tegen de pester zeggen dat het pesten moet ophouden, verandert de situatie aanzienlijk. Het helpt als kinderen die minder betrokken zijn bij het pesten zelf, de leiding inlichten. Het pesten wordt dan minder vanzelfsprekend. In een groep met een veilige sfeer krijgen pesters weinig kans: andere kinderen komen het slachtoffer te hulp.

Er wordt wel eens beweerd dat elke groep een zondebok nodig heeft. Dat is niet waar. Zondebokken vind je in groepen waar iets mee aan de hand is en waar leiding onvoldoende ondersteuning geeft. Het kan ook zijn dat er te veel nadruk ligt op presteren: de beste moeten zijn. Kinderen zijn daardoor voortdurend met elkaar in concurrentie. Ze werken bijna nooit samen. In zulke groepen hebben kinderen iemand nodig om hun onvrede op af te reageren. De leiding doet er goed aan de saamhorigheid te bevorderen. Bijvoorbeeld door af en toe iets gezelligs te doen met de groep als geheel en door positieve opmerkingen te maken, ook over de kinderen die niet supergoed zijn.

Ook de ouders kunnen een belangrijke rol spelen. Ouders van kinderen die gepest worden en die dit probleem met de club willen bespreken, zijn emotioneel bij het onderwerp betrokken. Ouders van kinderen die niet direct bij het pesten zijn betrokken, kunnen meer afstand nemen. Daardoor zijn ze beter in staat om duidelijk te maken dat er iets aan het pesten gedaan moet worden. Dit is ook in het belang van hun eigen kind.

3.9.2.3 De pesters

Kinderen die pesten lijken vaak de sterksten uit de groep. Ze gedragen zich agressiever en reageren eerder met geweld dan andere kinderen. Meestal doen ze ook agressief ten opzichte van de leiding

of hun ouders. Deze kinderen hebben vaak gemeend dat ze zichzelf willen bewijzen. Dat doen ze ten koste van anderen. Ze zijn op zoek naar een eigen plek in de groep. Ze zijn bereid ten koste van het slachtoffer te bewijzen dat ze bij de groep horen.

Recente onderzoek van het NJI toont echter aan dat daders eigenlijk alleen niet geliefd zijn bij kinderen die bang voor ze zijn. De rest van de klas blijft pestkoppen leuk vinden. Pesten wordt zelfs vaak strategisch ingezet: het maakt populair. Pesters kiezen daarom voornamelijk 'zielige' en 'onpopulaire' slachtoffers uit om geen sociale status te verliezen.

Pesters komen vaak heel zelfverzekerd over. Ze nemen het initiatief om de regels te overtreden, verzinnen hoe ze andere kinderen en leiding dwars kunnen zitten. Ze zijn er vaak goed in zichzelf 'uit de problemen te praten'. Doorgaans voelen ze zich niet schuldig wanneer ze pesten, vooral als ze met een groepje zijn. Het slachtoffer zien ze als een stommeling die 'erom vraagt gepest te worden'. Pesten gebeurt meestal niet uit afkeer van het slachtoffer, maar het komt voort uit eigen onzekerheid, zwakheid en onmacht. Het is een must om bij de groep te horen. Met het pesten wordt de dader sterker en het slachtoffer zwakker.

Soms is een pestkop een kind dat in een andere situatie (bijvoorbeeld school of thuis) zelf gepest wordt. Om te voorkomen weer het mikpunt van pesten te worden, kan een kind zich bij Scouting agressief gaan opstellen.

Een pestend kind dat zijn of haar gang kan gaan, leert dat pesten een belangrijke manier is om je in een groep te handhaven. Het leert niet om zijn of haar agressie op een andere manier te uiten. Pesters kunnen lang last ondervinden van hun negatieve gedrag ten opzichte van anderen. Ze hebben bijvoorbeeld vaak moeite om vrienden te maken of te houden. Het tegengaan van pesten is daarom niet alleen van belang voor de slachtoffers. Het is ook goed voor de pesters, om hun kansen op een normale ontwikkeling zo groot mogelijk te maken.

Pesten gebeurt tegenwoordig niet meer alleen face-to-face, maar voor een belangrijk deel ook online en via social media. Omdat de pester de reactie niet ziet, is het veel meer 'een geintje', maar voor de gepeste neemt het gevoel van onveiligheid juist toe, omdat het dus ook thuis niet meer veilig is.

Wanneer je met kinderen het gesprek over pesten aangaat, is het van groot belang om vormen van digitaal pesten hierin mee te nemen. Voor leiding bij een Scoutinggroep is online pesten veel ongrijpbarder. Je ziet het namelijk niet gebeuren. Om te voorkomen dat het tijdens een opkomst gebeurt, kun je afspraken maken over het gebruik van mobiele telefoons tijdens de opkomsten. Het is goed om, zeker met de oudere welpen en met scouts, tijdens een opkomst eens over social media te praten. Dat kan uiteraard ook in spelvorm. Twee voorbeelden daarvan zijn: [het mediaspel](#) en [Don't Worry, be \(Whats\)Happy](#).

3.9.2.4 No Blame

Een manier van het bestrijden van pesten is 'No Blame'. Dit is een methode met zeven stappen.

Stap 1. Gesprek met het gepeste kind.

Een lid uit het leidingteam gaat in gesprek met het gepeste jeugdlid. Doel van het gesprek is om uit te vinden wat het effect van het pesten op de gepeste is. Wat zijn zijn of haar gevoelens? Als een jeugdlid het lastig vindt om hierover te praten, mag hij of zij er ook een brief over schrijven of een tekening over maken. Het gepeste kind geeft in dit gesprek aan welke kinderen hij of zij graag in de volgende stap wil uitnodigen.

-
- Stap 2. Een gesprek met de supportgroep.
Een gesprek tussen de pester en meelopers. Nodig ook jeugdleden uit waarvan je verwacht dat ze een positieve invloed op de groep kunnen hebben. De gepeste is niet aanwezig bij dit gesprek.
- Stap 3. Uitleg van het probleem.
Doel van dit gesprek is het kweken van empathie. Als leidinggevende leg je uit wat het probleem is, dat er een kind is dat zich erg ongelukkig voelt en dat de aanwezige kinderen kunnen helpen om hem of haar te helpen. Vermijd iedere vorm van beschuldiging en benadruk dat niemand straf krijgt.
- Stap 4. Deel de verantwoordelijkheid.
Vertel dat iedereen er in de speltak verantwoordelijk voor is dat anderen zich prettig en veilig voelen. De supportgroep is bij elkaar geroepen om te helpen dit probleem op te lossen.
- Stap 5. Vraag naar ideeën.
Elke deelnemer wordt gevraagd na te denken over manieren om het pesten te stoppen en het voor het gepeste kind weer aangenaam te maken. Laat ze hun ideeën zo concreet en zo persoonlijk mogelijk maken. Laat ze praten over zichzelf door hun zinnen te beginnen met: "Ik".
- Stap 6. Laat het aan de groep over.
De kinderen gaan nu aan het werk. Ze moeten de gelegenheid krijgen om hun goede voornemens uit te voeren. Spreek af dat je de groep na een of twee weken weer spreekt.
- Stap 7. Evaluatiegesprek.
Praat met alle jeugdleden afzonderlijk, inclusief het gepeste kind, en vraag of er iets verbeterd is. Misschien zijn nog niet alle voornemens uitgevoerd, maar het belangrijkste is dat het pesten gestopt is.

4 Kwalificatiekaart

Deelkwalificatie 10: Gewenst gedrag

- In staat zijn om tijdens activiteiten samenwerking, acceptatie, wederzijds vertrouwen en waardering te stimuleren.
- In staat zijn om jeugdleden het gevoel te geven geaccepteerd te zijn, erbij te horen en gewaardeerd te worden.
- In staat zijn om (samen met het leidingteam) een veilig sociaal klimaat te scheppen voor zowel jeugdleden als leiding, waarin iedereen zich gehoord en gewaardeerd voelt.
- De bereidheid om de kennis, vaardigheden en houdingsaspecten, zoals beschreven in de kwalificatiekaart, actief uit te dragen als voorbeeldfunctie.

Gedragscode

- V Op de hoogte zijn van het *Protocol ongewenst gedrag*, kunnen handelen naar de gedragscode van Scouting Nederland en in staat zijn om deze in voorkomende situaties toe te passen.
- V Op basis van de gedragscode in staat zijn om (in samenspraak met de jeugdleden) gedrags- en omgangsregels op te stellen en toe te lichten (ten aanzien van pesten, intimiteit en ander (on)gewenst gedrag).
- V Zich bewust zijn van de voorbeeldfunctie in houding en gedrag en de bereidheid hebben om het 'goede voorbeeld' te geven (volgens de afspraken binnen Scouting Nederland en de groep en binnen de kaders van wet & belofte).

Veilig sociaal klimaat

- V In staat zijn om door sturing en voorbeeldgedrag het sociale klimaat binnen de speltak te beïnvloeden, zodat ieder tot zijn recht komt.
- V In staat zijn om, afhankelijk van de speltak, zelfvertrouwen, verantwoordelijkheid en zelfbewustzijn bij jeugdleden te bevorderen door het stapsgewijs en begeleid toekennen van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden.
- V In staat zijn om in te grijpen bij pestgedrag of ander ongewenst gedrag.
- V In staat zijn om ongewenst gedrag om te buigen naar positief gedrag.

5 Werkvormen

5.1 Werkvorm 1: Bespreken gedragscode Scouting Nederland

De trainer geeft een korte uitleg over de gedragscode van Scouting Nederland en vertelt waarom deze er is en wat er in staat, zonder op de regels in te gaan. Aan de hand van onderstaande kernwoorden gaan de deelnemers plenair de regels bij de woorden bedenken. Vervolgens wordt bekeken wat de regel echt is en wat de gedragscode erover zegt. De trainers leiden het gesprek, maar de deelnemers stellen zo zelf de gedragscode samen en bespreken en overdenken de inhoud. Duidelijk mag worden dat de gedragscode er niet primair is om mensen te straffen, maar vooral bedoeld is om handvatten te geven hoe er binnen een groep omgegaan wordt met jeugdleden.

1. Omgeving en sfeer	6. Omkleedruimte
2. Waardigheid	7. Bescherm
3. Privéleven	8. Signaleer
4. Seksuele benadering	9. Materiële vergoeding
5. Raak niet aan	10. Twijfel

5.2 Werkvorm 2: Uitleg Protocol ongewenst gedrag Scouting Nederland

De trainer geeft een korte uitleg over het *Protocol ongewenst gedrag* van Scouting Nederland. Belangrijk is dat de deelnemer weet wat er gedaan moet worden als er iets misgaat. De nadruk ligt er hierbij op dat de deelnemer niet zelf op onderzoek uit gaat, maar naar de groepsbegeleider of vertrouwenspersoon stapt.

5.3 Werkvorm 3: Gezamenlijke brainstorm/energizer

In dit onderdeel maken we een mindmap met in het midden 'gewenst gedrag'. Afhankelijk van de groep kan deze werkvorm gezamenlijk of in groepjes worden gedaan. Als energizer is het leuk om er een wedstrijdvorm aan te verbinden. Bijvoorbeeld: twee trainers hebben elk een eigen team en een eigen kleur stift, maar gebruiken samen dezelfde flap om op te schrijven. Het team dat het meest bedenkt, wint (een ideaal moment om het belang van regels te demonstreren!). Hieronder enkele woorden waar je aan kunt denken:

5.4 Werkvorm 4: Discussie intimiteiten

Aan de hand van verwachtingen wordt een discussie opgestart over intimiteit en de omgang ermee. Laat de deelnemers discussiëren. De trainer geeft het officiële standpunt van Scouting Nederland weer.

Nadruk leggen op:

- Grenzen vastleggen en vasthouden.
- Openheid.
- Goede communicatie (binnen leidingteam en daarbuiten).
- Belang vertrouwenspersoon.
- Belang leiding.

Mogelijke cases:

1. Frans is leidinggevende bij de welpen/scouts. Hij heeft nogal grof taalgebruik waarbij hij veel vloekt en scheldt. Hij vindt dat dat moet kunnen en heeft geen zin om zich anders te gedragen dan hij nu eenmaal is. Wat zegt de gedragscode hierover? Wat doe je eraan?
2. Evert, leidinggevende bij de scouts, heeft een relatie met Mariëlle, een welpenleidster. Ze steken hun relatie niet onder stoelen en banken en zijn behoorlijk klef, ook waar de kinderen bij zijn. Je ergert je eraan, maar durft er niets van te zeggen, omdat je net leidinggevende bent. Wat zegt de gedragscode hierover? Wat doe je eraan?
3. Bep is 11 jaar en lid van de welpen. Als ze op kamp is, komt ze 's avonds haar bed uit en wil een nachtzoen van Karel die haar leidinggevende is. Wat moet Karel doen? Wat zegt de gedragscode hierover?
4. Suzanne en Sam zijn leiders van de scouts. Sam is 22 jaar en erg populair bij de meiden. Hij stoeit altijd met ze en vindt dat ook leuk om te doen. Suzanne (20 jaar) ergert zich eraan en vindt eigenlijk dat dat niet kan. Het lijkt wel of Sam alleen maar oog heeft voor de meiden. Wat nu?
5. Frank is 18 jaar en is dit seizoen van de explorers gekomen. Frank is leidinggevende bij de welpen. Claudia is 16, bijna 17, ze zit bij de explorers. Claudia heeft Frank om verkering gevraagd. Volgens de gedragscode kan een relatie tussen een leidinggevende van 18 jaar en een jeugdlid van 16 jaar niet. Wat nu?

Afsluiting:

Protocol ongewenst gedrag en de omgangsregels van Scouting Nederland uitleggen.

Letten op:

- Gaat om **alle** relaties tussen een jeugdlid en een leiding (ook al is de leidinggevende onder 18 of *nét* ouder dan 18).
- Belang van het kind gaat altijd voor.
- Belang van verplichte melding!
- Rol groepsbegeleider/groepsbestuur of door groepsbestuur aangewezen groep.
- Niet zelf onderzoek gaan doen!
- Na dit onderzoek zijn drie mogelijkheden:
 - Niets aan de hand: goed afsluiten.
 - Nog steeds vermoedens, maar niets concreets: op non-actief stellen (vrijwillig of schorsing).
 - Bewijs of toegeven: schorsing.
- Bij laatste twee altijd melden bij de landelijke organisatie (zwarte lijst).
- Blijven wijzen op communicatie en voor zover mogelijk openheid: voorkom roddels.

5.5 Werkvorm 5: Persoonlijke ruimte

Spel 1

Twee deelnemers gaan tegen over elkaar staan. Een andere deelnemer noemt hun naam als ze een stap mogen zetten. Als een deelnemer niet meer wil, zegt hij "STOP". De rest observeert: wanneer zeg je "STOP"? Eerst spelen met bekenden van elkaar, dan met vreemden. Wat valt je op? Je hoeft dit spel niet te vaak te spelen, het gaat om het duidelijk maken van het verschil in grenzen.

Spel 2

Een andere vorm is rupsbandrollen. Eerst gaan de heren tegen elkaar aan op hun buik op de grond liggen. De achterste in de rij rolt over de rest heen totdat hij vooraan ligt. Daarna de volgende.

Dan hetzelfde verhaal met de dames. Daarna nog een keer maar dan op de rug liggend. Hetzelfde verhaal. Daarna gemengd. Er zal heel snel iemand opstaan die niet meer mee wil doen. Dan het spel stilleggen en vragen waarom diegene niet meer mee wil doen. Zijn er mensen die eigenlijk tegen hun zin nog mee hebben gedaan? Waarom dan? Etc.

Let op: de nabespreking bij dit spel is erg belangrijk. Duidelijk aangeven dat het gaat over het respecteren van elkaars grenzen. Degene die als eerste aangaf het niet prettig te vinden, mag niet als spelbreker worden neergezet, eerder als dat het goed is dat iemand opkomt voor zijn of haar rechten.

5.6 Werkvorm 6: Grenzenspel

Hierbij gebruik je het werkblad 'Waar liggen de grenzen/Wat kan wel en wat kan niet? Wat is een grijs gebied?'

Vul het schema uit hoofdstuk 7 eerst zelf in en vergelijk het dan met elkaar.

5.7 Werkvorm 7: Wat zou je doen-spel – veilig sociaal klimaat (30 minuten)

De deelnemers worden opgedeeld in subgroepen. Elke subgroep ontvangt een stapel kaartjes waarop telkens een situatie wordt beschreven. Bij iedere situatie stellen de deelnemers zichzelf of elkaar zo mogelijk in discussievorm de volgende vragen:

- Wat is je houding?
- Wat doe je?
- Waarom op die manier?

Voorbeelden

- Eén van de kinderen zit negen van de tien keer te klieren. Tijdens een voorbereiding voor de volgende opkomst rijst de vraag of je dit kind naar huis mag sturen.
- Je bent leider en je merkt dat je geen orde kunt houden.
- Iemand van de leiding heeft ook eigen kinderen binnen de speltak. Deze kinderen voelen zich vaak meer dan de andere kinderen. Ze denken ook meer te kunnen maken tegenover de rest van de leiding.
- Je merkt al een tijdje dat je met Saskia weinig contact hebt. Je denkt eerst dat 'jullie elkaar gewoon niet liggen'. Toch vraag je het voor alle zekerheid aan de medeleiding. Ook zij hebben weinig contact met Saskia.
- Op de afgelopen opkomst heb je Freek gestraft, omdat hij heel vervelend was. Bij de volgende opkomst hoor je van een vriendje dat Freek twee keer niet naar de opkomst mag komen. Dit in verband met de straf naar aanleiding van zijn vervelende gedrag bij Scouting.
- Je draait al een tijdje mee als leidinggevende in een groep. Je vindt het erg leuk, maar je ergert je mateloos aan de vele ruzies tussen de kinderen onderling.
- Eén van je medeleiders is erg streng naar de kinderen toe. Deze leider staat boven de jongens en meisjes en eist volledige gehoorzaamheid. Dit komt volgens jou de sfeer en het vertrouwen niet ten goede.
- Eva is een heel druk kind. Een andere leidinggevende wil haar laten overvliegen. Eva heeft nog niet de leeftijd ervoor en ze is er ook nog niet aan toe.
- Eén van de kinderen komt een bal halen om op het gras mee te spelen. Je hebt zo je bedenkingen, maar het kind zegt dat het mag van je medeleider. Later blijkt dit helemaal niet zo te zijn.
- Je bent leider van een gemengde groep met achttien jongens en vijf meisjes. Jij vindt deze verhouding erg scheef. In een teamoverleg bespreken jullie of de interesses en manieren van doen van de meisjes nu verschillen van die van jongens.

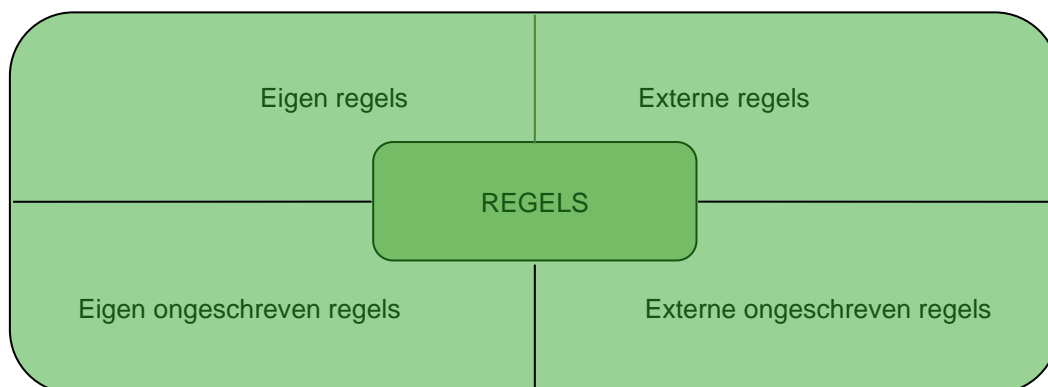
- Je bent met je speltak op kamp geweest, maar helaas konden er twee jeugdleden niet mee. Na kamp lijkt het erop dat deze twee jeugdleden aansluiting met de rest van de groep missen.
- Een jeugdlid raakt in paniek tijdens een spannend nachtspel.
- Een APL baalt ontzettend dat hij geen PL geworden is en aangezien ze volgend jaar allebei overvliegen, zal hij ook geen PL meer worden. Hij denkt erover om dan maar te stoppen met Scouting.
- Een jeugdlid ziet zo op tegen de kampdoop dat ze heeft besloten niet mee te gaan op zomerkamp.

5.8 Werkvorm 8: Workshop regels maken

Het doel van de workshop is om te kijken naar de verschillende soorten regels. Waarom worden regels opgesteld? Waar stel je wel en waar stel je geen regels voor op? Het is aan de trainer om tijdens deze workshop de discussie over regels op gang te houden en de deelnemers na te laten denken over regels. Er staat een half uur voor, maar dat kan gerust aangepast worden aan de beschikbare tijd.

Optie 1: De trainer houdt plenair op een flip-over de verschillende regels bij en leidt een discussie over de regels aan de hand van onderstaande voorbeelden

Optie 2: De deelnemers krijgen allemaal post-its waar zij diverse regels op schrijven. De trainer schikt deze op de flip-over. De deelnemers moeten zelf het verband zien te ontdekken.

Inleiding

De deelnemers vormen samen een (nieuw) leidingteam dat binnenkort het seizoen gaat starten. Vandaag gaan ze het hebben over de regels voor opkomsten en in het algemeen. De leiding wil graag weten wat voor regels er op een rijtje gezet moeten worden. Moeten er eigenlijk wel regels in opgesteld worden?

20 minuten regels opstellen

Linksboven: in zes subgroepjes de 'eigen' regels opstellen.

Inventariseer de regels. Bijvoorbeeld: het terrein niet verlaten zonder toestemming van de staf. Niet roken tijdens programmaonderdelen. GSM-gebruik. Gun elkaar de nachtrust. Drugsgebruik en eigen drank niet toegestaan.

Stap 1: Externe regels

1. Ik accepteer en respecteer de ander zoals hij of zij is en discrimineer niet. Iedereen telt mee binnen de vereniging.
2. Ik houd rekening met de grenzen die de ander aangeeft.
3. Ik val de ander niet lastig.
4. Ik berokken de ander geen schade.
5. Ik maak op geen enkele wijze misbruik van mijn machtspositie.
6. Ik scheld niet en maak geen gemene grappen of opmerkingen over anderen.
7. Ik negeer de ander niet.
8. Ik doe niet mee aan pesten, uitlachen of roddelen.
9. Ik vecht niet, ik gebruik geen geweld, ik bedreig de ander niet, ik neem geen wapens mee.
10. Ik kom niet ongewenst te dichtbij en raak de ander niet tegen zijn of haar wil aan.
11. Ik geef de ander geen ongewenste, seksueel getinte aandacht.
12. Ik stel geen ongepaste vragen en maak geen ongewenste opmerkingen over iemands persoonlijke leven of uiterlijk.
13. Als iemand mij hindert of lastig valt, dan vraag ik hem of haar hiermee te stoppen. Als dat niet helpt, vraag ik een ander om hulp.
14. Ik help anderen om zich ook aan deze afspraken te houden en spreek degene die zich daar niet aan houdt erop aan en meld dit zo nodig bij het de groepsbegeleider of de vertrouwenspersoon.

Stap 2: Eigen ongeschreven regels

Bijvoorbeeld: respecteer elkaar. Laat elkaar uitspreken. Werk samen. Wees voorzichtig met andermans spullen.

Stap 3: Externe ongeschreven regels

Bijvoorbeeld: mannen en vrouwen zijn gelijk. Niet slaan of schoppen.

Stap 4

Onderstaande regels kan je op een flip-over zetten om gezamenlijk in te delen.

- Vertrouwelijk omgaan met wat er gezegd wordt.
- Geen geweld gebruiken.
- Er is altijd een leidinggevende (in bezit van een rijbewijs) nuchter.

Conclusie: kampregels, wetgeving, groeps cultuur, normen en waarden.

Meer mogelijke regels:

- De leiding heeft altijd gelijk.
- Als de leiding geen gelijk heeft, treedt automatisch regel 1 in werking.
- Als de leiding praat, zijn de deelnemers stil.
- 's Nachts tussen 0.00 en 8.00 uur is het stil op het terrein.
- Respecteer elkaar en anderen.
- De slaapruijme is alleen toegankelijk tijdens rusttijden, niet daarbuiten.
- Gooi geen ballen tegen muren.
- Meld eventuele schade direct aan de kampleiding.
- Alcohol en drugs zijn verboden en leiden tot schorsing.
- Diefstal leidt tot aangifte bij de politie.
- De persoonlijke verhalen die hier worden besproken, worden niet doorverteld buiten deze trainingsgroep.
- Het gebruik van mobiele telefoons is niet toegestaan.

- Het dragen van militaire kleding is verboden.
- Het dragen van wapens is verboden, uitgezonderd de messen die in de ScoutShop verkocht worden.
- Op het terrein is het niet toegestaan Scoutfit te dragen; buiten het terrein echter is het verplicht de Scoutfit te dragen.
- We wachten met eten of drinken totdat iedereen heeft.
- Als twee mensen oogcontact hebben, dan groeten ze elkaar.
- Niemand verlaat het terrein zonder medeweten van de kampleiding.
- Kampregels moeten nagekomen worden.
- In alle gevallen waarover dit reglement niet beslist, beslist de kampleiding.

20 minuten discussie in de subgroep

- Waarom zijn er regels? Hoe werkt dit met regels binnen de opkomsten?
- Wat wel, wat niet?
- Regels bijmaken?
- Hoe ver ga je in het opstellen van de regels?
- Regels vooraf communiceren?
- Wat zijn de gevolgen van de (kamp)regels?
- Wat als iemand één (of meerdere) kampregels niet nakomt?
- Uitvoerbaarheid van de 'straffen'.
- Zijn er ook regels voor de leiding?
- Zo ja, welke zouden dat kunnen zijn?
- Is dit nodig?
- Leg je deze vast, hoe kom je deze regels na?

6 Draailboek

Tijd	Wat doe je en hoe?	Waarom?	Attent zijn op	Materiaal
0.00	Welkom en globale uitleg programma.	Mensen welkom heten, kader bieden.	Huisregels, aansluiten bij verwachtingen.	Programmaflap/-sheet.
0.10	Werkvorm 1 <u>of</u> Werkvorm 2 én 3.	Waarom is er een gedragscode en een protocol?	Theorie kort houden, onduidelijkheden wegnemen.	
0.30	Werkvorm 4 <u>of</u> werkvorm 5.	Nadenken over grenzen tussen intimiteit en seksualiteit.	Veilige sfeer.	
0.50	Pauze.			Koffie, thee, koekjes.
1.10	Werkvorm 6.	Ieder heeft eigen grenzen.	Respect hebben voor elke afzonderlijke deelnemer.	
1.25	Werkvorm 7 <u>of</u> werkvorm 8.	Werken aan een veilige sfeer.	Werkvorm 8 is vooral geschikt voor scouts.	
2.00	Toets.	Testen of mensen het begrepen en onthouden hebben. Dit is tevens een manier om het nogmaals te laten passeren.		Toets.
2.20	Afronding onderwerp.	Even kort terughalen wat er gedaan is. Evaluatie van aanpak.	Beeld dat mensen mee terugnemen naar de thuissituatie.	
2.30	Einde.			

7 Materiaal

De situatie:	Wel	Grijs	Niet
1. Een arm om een kind heenslaan.			
2. Een bever (6 jaar) wil bij jou op schoot zitten.			
3. Een scout (14 jaar) wil bij jou op schoot zitten.			
4. Een scout van 12 jaar is hard gevallen en huilt. Als je een arm om het kind heen legt, kruipt de scout erg dicht tegen je aan.			
5. Schuifelen met een jongere op een feestavond.			
6. Een vriendschapsrelatie met een kind aangaan.			
7. Een kind bij je thuis uitnodigen.			
8. Een kind tegen betaling een klusje bij je laten doen (heitje-voor-karweitje).			
9. Een kind hangt na de opkomst regelmatig om één van de leidinggevenden heen en geeft hem of haar cadeautjes.			
10. Een lieveling hebben/een zwak hebben voor een kind/jongere.			
11. Een kind scheldt jou uit voor bijvoorbeeld 'klootzak' of 'trut'.			
12. Een kind uitmaken voor 'stommerik'.			
13. Eén van de scouts wordt door een paar anderen stevast uitgemaakt voor uilskuiken.			
14. Een leidinggevende is erg vrouwelijk in zijn manier van doen. Hij besteedt veel aandacht aan zijn uiterlijk. Hoewel hij het zelf ontkent, is de rest van de leiding eruit: hij is homo			
15. Een kind zegt 'lekker ding' tegen je.			
16. Een kind grijpt je bij je billen of borsten.			
17. Sjansen met een scout van 14 jaar.			
18. Privézaken met een kind bespreken.			
19. Een kind heeft een nieuwe vriend(in) en stelt jou vragen over seks.			
20. Jongeren dragen sexy kleding.			
21. Leiding draagt sexy kleding.			
22. Voor de grap meegaan in verliefdheidsgevoelens die een kind voor jou heeft.			
23. Een scout van 14 roept erotische gevoelens bij je op.			
24. Een scout van 13 heeft een teek in zijn lies, maar durft hem er niet zelf uit te halen.			
25. Een welp is erg vervelend en stoort andere kinderen erg tijdens de opkomst. Het kind heeft van de leiding een corrigerende tik gekregen. Dat werkt wel.			
26. Tijdens de hike lopen scouts één route alleen. Ze zijn dan ongeveer 1 uur in het donkere bos.			

8 Toets

8.1 Voorbeeld toets tijdens de training

Opdracht, deel 1

De deelnemers krijgen drie korte toneelstukjes voorgeschoteld. Op pen en papier moeten zij hun reactie en de te nemen stappen opschrijven. De drie casussen worden vervolgens plenair nabesproken. Om te slagen voor de module moeten de deelnemers duidelijk uit het *Protocol ongewenst gedrag* hebben begrepen dat zij niet zelf op onderzoek uitgaan en hun reactie kunnen verklaren aan de hand van het gedragsprotocol.

Case 1:

Karel zit bij de welpen. Hij heeft net een nieuw kompas/nieuwe gps gehad. Hij begrijpt het allemaal nog niet zo goed. Leiding Oe biedt hem aan bij hem thuis/op het clubhuis op de vrije woensdagmiddag Karel uit te leggen hoe het werkt.

Case 2:

Karel zit bij de welpen. Hij heeft een nieuw kompas/nieuwe gps gehad. Trots vertelt hij aan medewelp Joris dat hij woensdag bij Oe thuis is geweest. Hij heeft uitleg gekregen over het kompas, maar ze hebben ook samen een film gekeken.

Case 3:

Sandra geeft leiding bij de scouts en is teamleider. De groep gaat dit jaar op kamp naar Scoutingterrein 'Het Teekje' en ze staan op het Eikenveld. Kortom: veel teken dus! Hoe pak je dat nu aan, zo'n tekencontrole? Maak voor Saskia een stappenplan.

Case 4:

Mijke zit bij de scouts. Ze heeft het prima naar haar zin. Toch geeft ze aan dat ze geen zin heeft in het zomerkamp. Na een gesprek met de ouders kom je er achter dat ze zo bang is voor de kampdoop dat ze liever thuisblijft dan mee te gaan. Wat kun je als leiding doen om Mijke toch mee te laten gaan?

Opdracht, deel 2

Opdracht tijdens de training: de trainer bespreekt met alle deelnemers wat zij individueel meenemen naar de eigen groep en wat ze concreet gaan veranderen of gaan bespreken in de eigen groep. Laat ze deze punten op papier opschrijven, zodat helder is wat ze meenemen. De bedoeling dat dit in de eigen groep wordt uitgevoerd.

Opdracht, deel 3

Heb achteraf met de praktijkbegeleider een reflectief gesprek over hoe het bovenstaande is uitgewerkt en wat het resultaat is. Daarna kan de competentie over de gedragscode afgevinkt worden.

8.2 Voorbeeld toets voor de praktijkbegeleider

Vraag de deelnemer om een voorbeeld ten aanzien van de gedragscode, intimiteit of ten aanzien van een veilige sfeer waarin de deelnemer van zichzelf vindt dat er goed gehandeld is en om een voorbeeld waarin de eigen handelswijze beter had gekund. Zoek naar voorbeelden uit de eigen praktijk die dus ook echt gebeurd zijn. Bij het voorbeeld waarbij de acties beter hadden gekund, kun je vragen naar wat er wél goed ging, wat er minder ging en hoe je dat in het vervolg anders zou doen.

- Omgang ten aanzien van de gedragscode of intimiteit.
- Omgang ten aanzien van veilige sfeer en pesten.
- De eigen voorbeeldfunctie.
- Ombuigen van ongewenst gedrag naar gewenst gedrag.